

פרשת "חיי שרה" מאת מיכאלה קלי

הפרשה נפתחת באמירה עובדתית על מותה של שרה. על חיי שרה ממש סופר הרבה יותר דווקא בפרשה הקודמת; בכלל, מאז פרשת "לך לך" אנחנו טובעים בעלילות סבוכות, שמראות את הצדדים האינטימיים והמשפחתיים של אבותינו ולא רק את ההיבטים הממלכתיים שלהם. ככה, למשל, ראינו בשבוע שעבר שאברהם לא היה בעל כל כך מוצלח וגם לא אבא כל כך מוצלח.

בכל אופן, שרה מתה בקרית ארבע, וכתוב שאברהם "בא לשם" כדי לספוד לה ולבכותה. אחת הפרשנויות המקובלות גורסת שהוא בא לשם ישירות מהר המוריה; לפי הפרשנות הזו מה שקרה שם הוא גם שהביא למותה של שרה. לא קשה לזכור מה היא עברה בשביל הילד הזה: שנים של עקרות, שנים של ציפייה, שנים של ייאוש שבהן היא חיה בצלו של איש ציבור נערץ. הייאוש גרם לה להכניס למיטה הזוגית עוד אשה, צעירה – ואז היא הייתה צריכה להתמודד עם הקנאה. קנאה באשה הצעירה שהצליחה להיכנס להיריון, קנאה בילד שנולד לה. ההתמודדות של שרה לא הייתה מאוד נקייה; היא לא הייתה מלאת חמלה; היא אפילו הייתה אכזרית ומניפולטיבית – אבל היא ראתה את האינטרסים של הילד שלה לפני כל דבר אחר. בתרבות של העת העתיקה זה לא היה מובן מאליו.

אפשר לעצור לרגע ולהשוות אותה לאברהם, שהיה מוכן לעקוד את בנו. בכלל אפשר לומר שהעקדה הייתה רק משל לדברים שאברהם היה מוכן לבצע בילדיו למען, ובגלל, שליחותו. לעומתו, שרה עשתה כל מה שעשתה כדי להגן על האינטרסים של הילד שלה. כמו הגר; כמו בת-שבע בהפטרה לפרשה.

הגדולה של אברהם הייתה בדברים אחרים – בעזרה לזולת, בחינוך, במישור הציבורי-חברתי – ועל הצדדים האלה שלו התורה באמת מספרת לנו בהרחבה. ככה קרה שמה שאנחנו יודעים על האבֶּל הפרטי של אברהם הוא דווקא המשא ומתן הציבורי שהוא ניהל על רכישת המערה והשדה. הפרשה עוסקת ברזולוציה

גבוהה בשני משאים ומתנים מאוד חומרניים – עם עפרון ועם לכן. בשני המקרים מדובר בעניינים משפחתיים פרטיים.

אלה החיים, לא? הרבה חומר קשור להישרדות היומיומית שלנו. אבל לבו של אברהם גס בקטנות היום-יום. את אלה הוא השאיר לשרה והיא... התמודדה איתם בדרכה. נראה לי שמותה של שרה הכריח את אברהם להתמודד עם המציאות החומרית, היום-יומית. אולי המוות שלה הבהיר לו משהו על הכישורים ההוריים שלו. לפני ששרה מתה, את יצחק הוא היה מוכן להרוג במו ידיו ואת ישמעאל – בעקיפין, בגירוש למדבר. אחרי מותה, בערוב ימיו, הוא מחלק מתנות לשאר הבנים. אולי בגלל ההבנה הזו הוא ממהר למצוא אשה ליצחק ולהעביר את השרביט לדור הבא; אולי בגלל זה הילדים שנולדו לו אחרי מותה של שרה הם בכלל לא אופציה להמשכיות השושלת.

אברהם עושה מאמצים אדירים כדי לרכוש את חלקת הקבר, ובכך הוא מנציח את האמהות של שרה, שכאמור לא הייתה טריוויאלית בימים ההם; לא סתם היא האם הראשונה. המשא ומתן הזה היה מעמד ציבורי מפואר. ברוב עם. משא ומתן חכם, אצילי, נועז. משא ומתן מרשים. זו הייתה הפעם הראשונה שאברהם השתמש במעמד הציבורי שלו לצרכים פרטיים והפעם האחרונה שהוא השתמש בו בכלל.

זו הייתה שירת הברבור, ואברהם ידע את זה – ומכאן הדחיפות בשליחות של אליעזר. בלי אמא, יצחק לא יחזיק מעמד – אלא אם תופיע במהירות אשה דומיננטית אחרת. רבקה היא בהחלט אשה דומיננטית ואסרטיבית ובעלת יוזמה. היא מוכיחה תעוזה וראש גדול בטיפול באורח ובגמלים, והיא גם זו שמכריעה את המשא ומתן על האירוסין ומחליטה ללכת עם אליעזר מיד, ולא להישאר בביתה כמקובל בתקופת האירוסין. אנחנו יודעים שבעתיד גם היא לא תהסס לנקוט תחבולות כדי לקדם את האינטרסים של הבן המועדף. רבקה היא מחליפה מצוינת לשרה. וכך באמת כתוב בפסוק ס"ז: "ויביאה יצחק האוהלה שרה אמו, ויקח את רבקה, ותהי לו לאשה, ויאהבה, וינחם יצחק אחרי אמו".

עוד משהו בפסוק הזה תופס את העין: "ויקח את רבקה" – אנחנו מבינים למה הכוונה. אבל שישה פסוקים אחורה כתוב "ויקח העבד את רבקה". הרבה מדרשים עסקו בשאלה אם נפל דבר בין אליעזר לרבקה והצביעו על מילים

ורמזים וסימנים לאורך כל הפרשה: התיאור הראשוני של רבקה כבתולה, אופי הפגישה ליד הבאר, בקשת המים ומסירת המתנות; בהמשך – המפגש עם יצחק בשדה וההתכסות בצעיף; ובסופו של דבר – לידה של תאומים מאוד מאוד שונים. בגלל הספק הזה, הקראים הם העדה היחידה שלא קוראת את הפטרה מספר מלכים אלא את ישעיהו נ"א: שם יש התייחסות לאברהם ושרה בהקשר אחר – של האמונה החזקה שלהם, שבזכותה התרחש הנס האלוהי והם קיבלו את יצחק. הבחירה המסורתית של רוב העדות דווקא בהפטרה מספר מלכים, בסיפור על בת-שבע, מחזקת רעיון אחר, שלפיו איכותה של בת-זוג מתבטאת בבחירות שהיא עושה כאמא.

הנשים שקשורות בפרשה – שרה, רבקה, הגר ובת-שבע – היו כולן נשים חזקות, רחוקות משלמות מוסרית במונחים של ימינו, אבל בשורה התחתונה, הפרשה הזו טבעה את המודל של האמא היהודייה: בעל זה מאוד חשוב – עד הרגע שמתחתנים איתו; אחר כך מה שחשוב באמת זה הילדים.

☞ שבת שלום! ☞